

A BIOFOGYASZTÁSI ÉRTÉKTREND ALAKULÁSA

Dr. Hofer Mária

megbízott oktató

Széchenyi István Egyetem

hofer@sze.hu

Kulcsszavak: bioélelmiszerek, fogyasztói magatartás, társadalmi marketing

1. BEVEZETÉS

A trendkutató intézetek (Popcorn, Marigold 1992, Gerken 1993, Töröcsik 1998) már évtizedekkel ezelőtt döntő változásokat prognosztizáltak a fogyasztói magatartás területén, amelyeket a vállalatoknak új termékstratégiával és újszerű marketinggel kell követnie. Az előre jelzett trendeknek megfelelően hazánkban is erősödik a társadalmi igény mind az egészséges életmód, mind a fenntartható fejlődés iránt, - összefüggésben a lakosság egészségi állapotával, az egészségügyi ellátással és azok költségeinek alakulásával. Az ezredforduló óta valóban megfigyelhetők pozitív változások hazánkban is a fogyasztói magatartás területén.

Egyre hangsúlyozottabb a társadalmi igény az ökoetikai szemlélet fontosságára is, - a természet megóvására, a természetes anyagok és életmód vonzerejére, a szennyező tevékenységek és termékek elutasítására, környezetkímélő technológiák, új termékkonstrukciók létrehozására, pld. a biotermékek minél szélesebb körben történő elterjesztésére, alternatív energiaforrások alkalmazására, stb.

A sikerhez azonban alapvető változások szükségesek az üzleti életben, a marketingmunka területén, a vállalkozók és menedzserek gondolkodásában is. A társadalom differenciáltabb fogyasztói igényeinek színvonalas kiszolgálása ugyanis kiterjedtebb, alaposabb piackutatást és a fogyasztói magatartás változásainak folyamatos és rugalmas követését teszi szükségessé.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

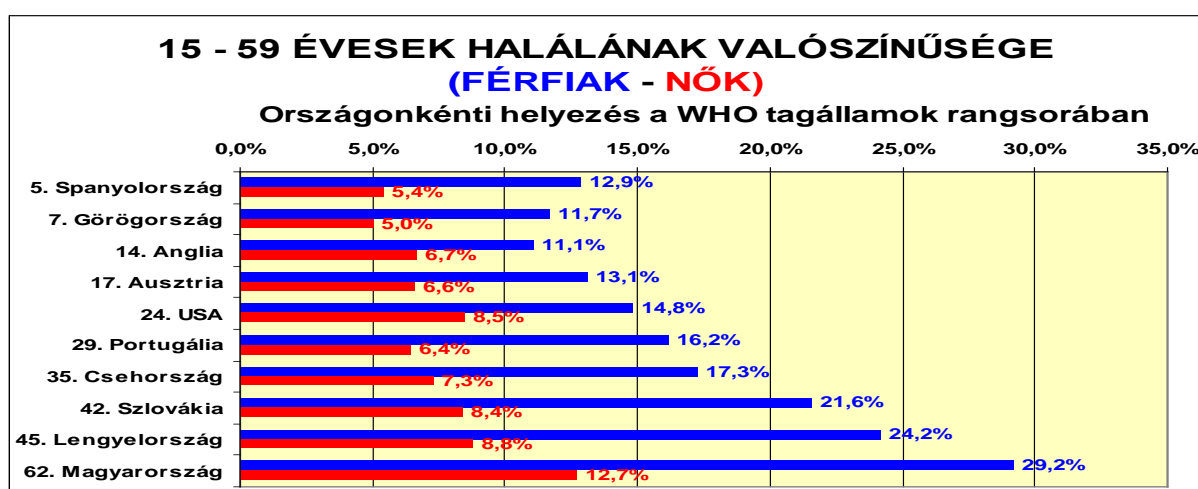
A hazai szakirodalom foglalkozik a környezeti tényezők - ezen belül az élelmiszerfogyasztás - és az emberi egészség összefüggéseivel, amelynek hatását az élelmiszerek köre, a termesztés módja, a feldolgozási technológia, az adalék-anyagok és a fogyasztás módja egyaránt befolyásolhatják. Alapvető érdekünk tehát a természeti környezetünk védelme, mert: „A betegség az egyén válasza a környezet hatásaira, a betegségek alakulása, struktúrája jellemző az általános környezeti állapotokra (a fejlett országokban a szív-, keringési és daganatos, a fejlődőkben a fertőző betegségek vannak többségben).”...„Különböző környezeti körök hatására ugyanaz a kórfolyamat alakulhat ki, viszont egy körök többféle betegség létrejöttében is lehet résztvevő”. (Dési 2002, 15-17 oldal)

Ember István szerint: „Ismert, hogy a környezetszennyezés a vezető halálokok kiváltásában jelentős szerepet játszik, úgy a szív- és érrendszeri betegségek, mint a daganatok, az erőszakos halálokok, valamint a légúti és emésztőszervi betegségek esetében is. ... a költségek (táppénz, rokkantsági nyugdíjak, kórházi ápolások költségei, gyógyszerköltségek, szakrendelések, mentőszolgálat, egészségügyi szolgáltatások) összességében évi több

százmilliárd forintot tesznek ki Magyarországon.” (Ember szerk. 2006, 16-17 oldal) A szakirodalom fenti állításait a hazai (KSH) és nemzetközi (OECD) statisztikák is megerősítik.

Szakály Zoltán - Berke Szilárd szerint amíg Nyugat-Európában a lakosság egészségi állapota folyamatosan javuló tendenciát mutat, „ezzel szemben a magyar lakosság egészségi állapotát az orvosi szakirodalom „válságos” jelzővel illeti.” Ezt igazolja is a szerzők 1998-1999. évi adatok alapján végzett nemzetközi összehasonlítása is, amely szerint egy magyar állampolgár várható élettartama 8-10 évvel kevesebb a fejlett országokéhoz képest, a halálozási ráta (13,5%) pedig duplája a lista utolsó három országához viszonyítva. (Berács, Lehota, Piskóti, Rekettye 2004, 320-321 oldal).

Az egészség jellemzésének két fő összetevője az élettartam növekedése (években) és az életminőség¹ javulása (Papp szerk. 2003). Az alábbi nemzetközi összehasonlítás alapján kilátásaink még a 60. életév valószínűségét tekintve sem túl kedvezők.

1. ábra: WHO 191 tagállamának rangsora a lakosság egészségi állapotának jellemzői szerint
Forrás: Dési szerk. 2002, 33. oldal

A viszonylag rövidebb élettartam párosul az életminőség romlásával is, - az 1. táblázat KSH adatai alapján – ugyanis a magas halálozási arány 70%-a nagyon komoly (szív-, keringési és daganatos, stb.) betegségek következménye, amelyek kialakulásának kockázatát lényegesen lehetne csökkenteni a vegyszermentes bioélelmiszerek fogyasztásával.

¹ Az életminőség többdimenziós jelentés - a különböző mérési módszerek közös kiindulópontja. Az egyén életfenntartásának és a társadalomban való részvételének különböző funkciói mennyire korlátozottak az adott betegség által, továbbá milyen mértékű az adott betegség miatt fájdalom és stressz, illetve az alkalmazott kezelés milyen mértékben javítja ezen funkciók gyakorlását (önellátás, mozgás, munkatevékenység stb.)

1. táblázat

A leggyakoribb halálokok Magyarországon 2005-ben

ROSSZINDULATÚ DAGANATOK	23%
Heveny szívizom elhalás	8%
Egyéb ischaemiás szívbetegség	20%
Agyér-betegség	11%
Hörghurut, tüdőtágulat és asztma	4%
Májbetegségek	4%

Forrás: STADAT-1.1.2.

Az alábbi táblázat a fenti halálokok több évtizedes tendenciájának folyamatos emelkedését mutatja, – a halálozási arányszám növekedése mellett.

2. táblázat

10.000 lakosra jutó halálozás főbb haláloki csoportok szerint 1970-1999.

HALÁLOKI CSOPORTOK	1970	1980	1990	1999
Daganatok	21,9	26,1	30,1	34,0
Keringési betegségek	62,2	71,8	73,7	72,8
Légúti betegségek	5,7	9,4	6,4	6,2
Összesen:	116,3	135,7	140,5	142,2

Forrás: Dési szerk.: 2002, 30. oldal

Ezzel a tendenciával párhuzamos volt a nagyüzemi mezőgazdaság térhódítása, amelynek során a növényvédelemben háttérbe szorultak a korábban alkalmazott természetes módszerek, és - a mezőgazdaság extenzív fejlesztésével - folyamatosan növekedett a súlyos egészségkárosító peszticidek felhasználása. (Az 1950-es kezdve 1975-1985 között érte el a csúcstól évi 60 ezer tonna felett), ezt követően csökkent a felhasználás. (Ember szerk. 2006, 285 oldal) 1985-ben Magyarország a peszticideket legintenzívebben kijuttató országok közé tartozott. (Dési szerk. 2003, 68 oldal) A két tendencia közötti összefüggés nem lehet véletlen, a peszticidek egészségkárosító hatása ugyanis csak évek múlva derül ki. (Pld. a DDT felezési ideje 15-20 év, a levegőben és a talaj felszínén gyorsan, a talaj mélyén pedig nem is bomlik.) Darvas Béla szerint ezek a vegyületek az emberi szervezetben az alábbi súlyos és gyógyíthatatlan betegségekkel fejtik ki egészségre ártalmas hatásukat: (Laczó, 2004)

- karcinogén (rákkeltő) hatás,
- mutagén hatás (az örökítő anyag szerkezetének megváltoztatása),
- teratogén (torzszületések előidézője),
- hormonmoduláns hatás (zavart nemi jelleg fejlődése),
- immunmoduláns hatás (a szervezet védekezőképességének csökkentése).

Ember István szerint a bioélelmiszerek - nagyon lassan - ki fogják szorítani a peszticideket, addig viszont még sokáig együtt kell élnünk a következményeikkel, amelyek nagyon súlyos betegségek is lehetnek, pl. a karcinogén (rákkeltő) hatás következtében. (Ember szerk. 2006, 288 oldal) „... a rosszindulatú daganatok túlnyomó része, mintegy 75-80%-a külső,

környezeti tényezők, köztük helytelen táplálkozási szokások következtében alakul ki, és csak a maradékot idézik elő belső okok”. A külső okok: kémiai (vegyi anyagok), fizikai (sugárzások), biológiai (vírusok), a belső okok: genetikai tényezők, immunológiai tényezők. (Dési szerk. 2002, 160 oldal)

Ezzel szemben az ökológiai gazdálkodás és bioélelmiszer termelés képes egészséges és piacképes élelmiszerek, nyersanyagok előállítására, - a vidék, a táj, az élővilág és benne az ember és közösségeinek megőrzésével. A két alternatíva közötti nagyságrendi különbség számszerűen is kimutatható, pld. Márai Géza összehasonlítása alapján a zöldségfélék súlyos egészségkárosító nitrát-tartalmának alakulására, - az ökológiai gazdálkodás és a hagyományos szabadföldi és az üvegházi termelés esetén. (Márai 2003, in: Laczó szerk. 2004. 105. oldal)

A termelési módok összehasonlításának másik szempontja az élelmiszereknek - az emberi szervezet egészséges működéséhez, illetve a hiánybetegségek megelőzéséhez szükséges - vitamin és ásványi anyag (pl. kalcium, vas, magnézium stb.) tartalma, - amelynek a szervezet számára hasznosítható mértéke szintén a termelési mód függvénye. Az ásványianyag-tartalom vesztesége lényegesen nagyobb a hagyományos gazdálkodás esetén, amelyet az emberi szervezet csak többletfogyasztással tud pótolni. (Frühwald 1998 in: Laczó szerk. 2004 106 o.)

További szempont az is, hogy az állami közkiadásokból egyre nagyobb rész szükséges súlyos betegségek gyógykezeléséhez, - gyógyszerekre, az egészségügyi ellátás, stb. támogatására -, pedig éppen ezek a betegségek lennének megelőzhetők az ökogazdálkodás támogatásával és térhódításával. Az elmúlt évtizedekben hazánkban is egyre több gazdaság tudott megfelelni a biogazdálkodás szigorú követelményeinek, viszont 2004. óta a dinamikus növekedés tendenciája visszafordult és évek óta a stagnálás és csökkenés jellemzi.

Ennek ellenére a bioélelmiszerek iránti piaci igény és kereslet egyre nő, bár erre vonatkozóan még statisztikai adatok sem állnak rendelkezésre, - mivel a KSH sem a forgalmat, sem a fogyasztást nem méri. A szakirodalomban megjelent adatok általában szakértői becslések eredményei, amelyek szerint – az alábbi táblázatban számszerűen is kimutatva - a bioélelmiszerek forgalma *hazánkban nagyságrendileg elmarad a nyugat-európai országoktól.*

3. táblázat

A bioélelmiszerek forgalma egyes európai országokban (millió Euróban)

ORSZÁG	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ausztria	330	323	330	450		522
Németország	3000	3100	3500	3900		5342
Svájc	704	752	792	763		765
Csehország	4,9	6	9	12		52
Magyarország	2,4	2,8	3,3	4,6		n.a.

Forrás: Fürediné, Richter adatgyűjtése és becslése alapján, személyes közlés,
Forrás: Willer, Yousefi (2006) BioFach 2009 sajtóközlemény (2008)

Az Organic Monitor szerint a bioélelmiszerek 2008. évi forgalma világviszonylatban elérte az 50 milliárd dollárt, 2010-ben pedig már a 60 milliárd dollárt is meg fogja haladni. Legnagyobb biopiac az Egyesült Államok 23 milliárd dollár forgalommal, Európában pedig az összes forgalom 26 milliárd dollár volt.

Az összes forgalomhoz hasonlóan hazánkban az egy főre jutó fogyasztás is nagyságrendileg alacsonyabb, mint az európai országokban. A Biofach sajtóközlemény 2007. évi adatai szerint az egy főre jutó fogyasztás Európában: Svájc 102, Dánia 80, Németország 65, Ausztria 64,

Franciaország 43, Svédország 42, Olaszország 32, Csehország 5, Szlovénia 2 Euro/fő/2007.év, és az európai lista végén Magyarország 0,3 euro/fő/év 2004. évi adata! (Willer, Yousefi (2006) BioFach 2009 sajtóközlemény (2008)

Solti Gábor (Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért) megerősíti, hogy a bioélelmiszerek fogyasztása iránti igény egyre növekvő, különösen a tudatos vásárlók, a kisgyermekes családok és a betegek körében. (Solti 2009). Ezzel együtt is a bioélelmiszerek összes élelmiszer-fogyasztásunknak 0,5 %¹, 0,3 százalékát², sőt 0,5 %³t teszik ki a különböző források szerint. A KSH 2007. évi egy főre jutó 179.466 Ft/fő/év élelmiszerkiadási adata alapján a biofogyasztás aránya mindössze 0,7 ezreléke volt élelmiszerfogyasztásunknak. A tények ismeretében nagyon is indokoltnak és fontos tartottnak a hazai alacsony biofogyasztás okainak, ösztönző és akadályozó tényezőinek feltárását annak érdekében, hogy mit és hogyan lehet, vagy kellene változtatni a fogyasztás növelése érdekében.

3. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A fogyasztói magatartás kutatásánál a piaci igényekből indultam ki 571 fő kérdőíves megkérdezésével 2006.-ban. A kérdések az egészséges táplálkozás fontosságára, a betegségek megelőzésére, a vásárlási-fogyasztási szokásokra, a biotermékek minősítésének, márkajelzésének ismeretére, preferálására, a biotermelők és minősítő szervezetek, ill. ezek minősítő jeleinek, megbízhatóságának értékelésére, stb. irányultak és a kérdőív kitért arra is, hogy - a saját egészségük megőrzéséhez mennyire tartják fontosnak a bioélelmiszerek fogyasztását, és súlyos betegségek kialakulásáért mennyiben tartják felelősnek a környezetszennyező anyagokat, vegyszereket. A felmérés eredményességét minősíti, hogy a kérdőív kitöltésének végén milyen a fogyasztók hozzáállása és szemlélete, vagyis sikerült-e megértetni azt, hogy mindenkinek tennie kell a saját egészsége érdekében, és - szándékai szerint - ezt a jövőben biofogyasztásának milyen nagyságrendjével tartja elfogadhatónak.

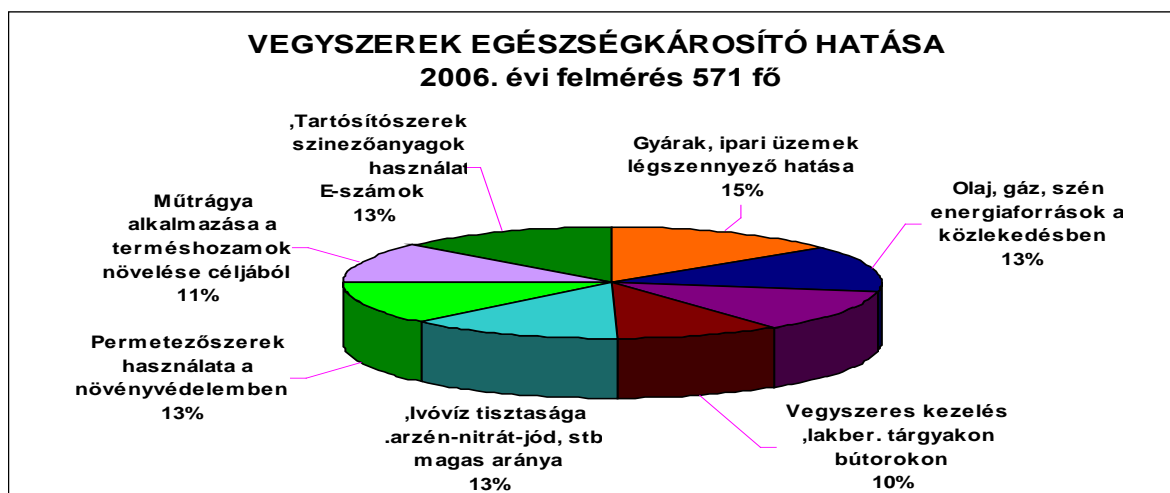
A kérdőívek feldolgozása MS EXCEL matematikai és statisztikai módszerekkel - kezdődött, a mélyebb elemzések pedig az SPSS STATISTICS 17.0 szoftver alkalmazásával készültek.

A szakirodalom szerint a Közép Kelet Európai országokban inkább az egészség (betegség), mint a környezetvédelem motiválja a biofogyasztást. (Kovács, Frühwald 2005) Ezért a környezetszennyezés és vegyszerhasználat súlyos betegségek okozójaként került megfogalmazásra a kérdőívben, amelyek egészségkárosító hatásának értékelése alapján - az alábbi ábrán látható válaszok szerint - a környezeti egészségkárosítás feléért (51%) a felelős a mezőgazdaság és élelmiszeripar, - ha a vizek szennyezettségét is idesoroljuk. Tehát a mezőgazdaság környezetromboló technológiáinak egészségkárosító hatása nem becsülhető le!

¹ Czauner Péter Népszabadság 2006. szeptember 15.

² <http://www.ferfigeszsegor.hu/?katid=34&id=314> 2008. 02.18.

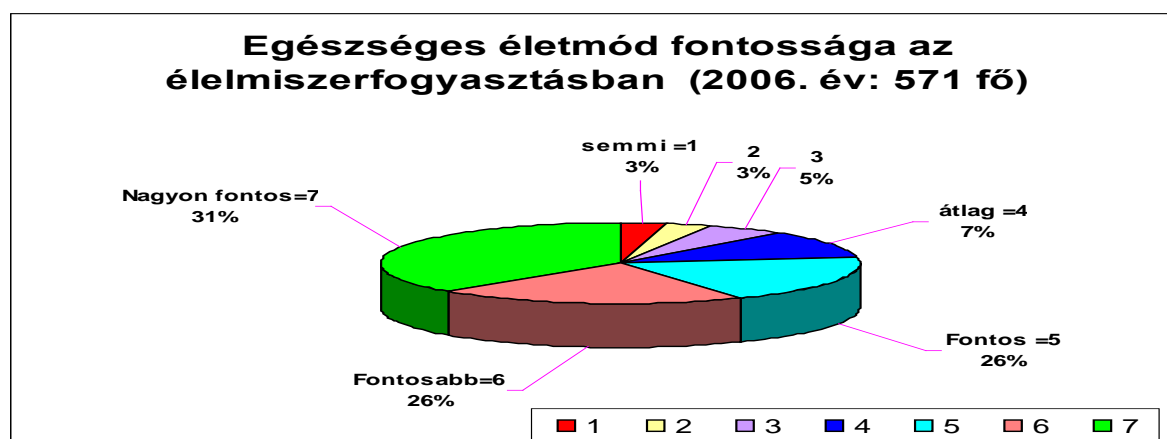
³ Domonkos Andrea dietetikus domonkosa@okk.antsz.hu Országos Élelmiszer-biztonsági és Táplálkozás tudományi Intézet (OÉTI) Dietetikai Főosztály <http://209.85.135.132/search?q=cache:d0NMzOrW2Zgl:www.uj-dieta.hu/index.php%3Fcontent%3D259+bio%C3%A9lelmiszer+fogyaszt%C3%A1s&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>

2. ábra Környezetszennyező anyagok egészségkárosító hatása

Forrás: Saját szerkesztés a 2006. évi kérdőíves felmérés alapján

A fogyasztói értékrendben kulcsfontosságú az egészséges táplálkozás. Az egészség fontosságát a legtöbb válaszadó (31%) értékelte a legmagasabb (7) fokozaton, 83 % tartotta átlagon felüli (5-6-7), és mindössze 11% minősítette átlag alatti (1-2-3) fontosságúnak.

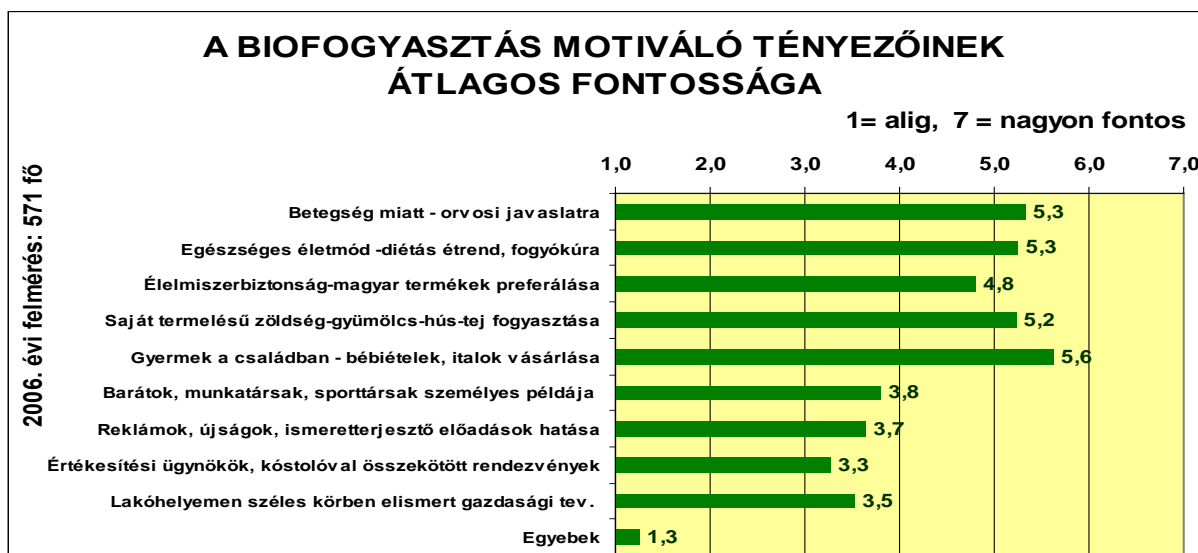

3. ábra: Az egészséges életmód fontossága az ételmiszerfogyasztásban

Forrás: Saját szerkesztés a 2006. évi kérdőíves felmérés alapján

Az ételmiszerfogyasztásban magasan kimutatható egészségtudatosság ellenére viszont feltűnő különbségek vannak az egyes nemek ill. fokozatok között. A keresztábra-elemzés alapján a csoportátlag felett reprezentáltak a nők a legfontosabb (6-7), a férfiak pedig az alacsonyabb (2-3-4-5) fontossági fokozatokban. A több-szemponos varianciaelemzés alapján - a válaszadók életkora és állandó lakhelye szerint - a vidéki lakosság bizonyult egészségtudatosabbnak a városlakókkal szemben.

Az alábbi ábra a biofogyasztás motiváló tényezőinek értékelését mutatja be, amely szerint prioritása van a különböző élethelyzetekben (családalapítás, betegség, egészségügyi prevenció) jelentkező igényeknek, és csak ezután következik a marketing piacbefolyásoló szerepe (személyes példamutatás, reklám, újságok, rendezvények, elismertség, presztízs, stb.).

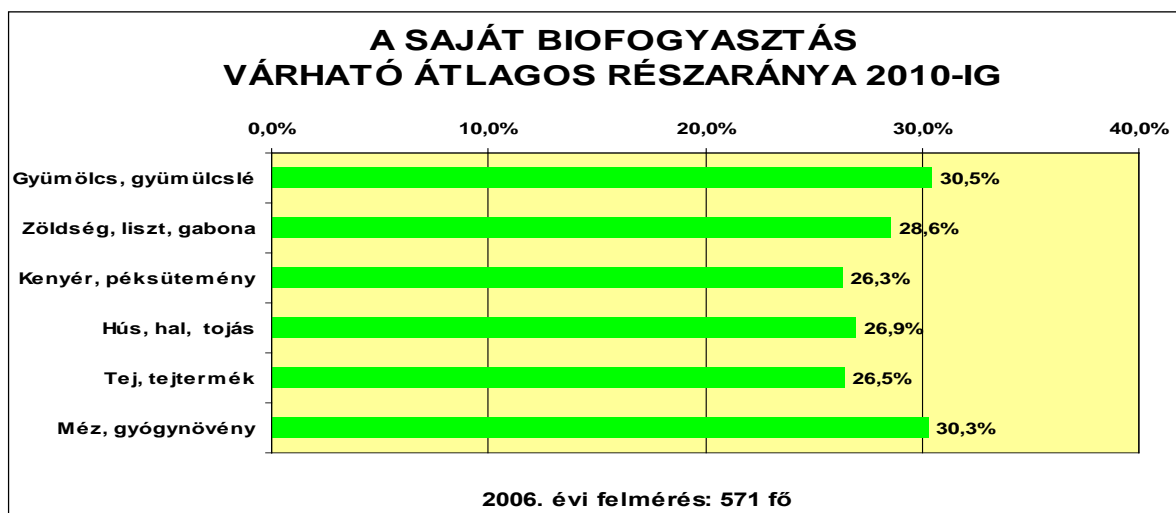

4. ábra: A biofogyasztás motiváló tényezői

Forrás: Saját szerkesztés Hofer Mária 2006. évi kérdőíves felmérés 11.) kérdése alapján

A fenti sorrend azonban a faktorelemzéssel történő felülvizsgálat eredményeként megfordult. Az 1.) csoportba került a marketing eszközök befolyásoló hatása, a 2.) csoportban összevontan szerepel a gyermek érdeke, a betegségek gyógyítása, az egészséges életmód és az élelmiszerbiztonság, a 3.) faktor pedig a család önellátása céljából végzett saját termelés. A fentiekben vázolt fogyasztói értékrendek ismeretében a jövőbeni biofogyasztás részarányának prognosztizálására vonatkozó szándékok már önmagukért beszélnek!

Szándék szinten - 2010. évben - átlagosan 26–30 % között várható a bioélelmiszerek aránya a válaszadók élelmiszerfogyasztásában úgy, hogy a többség szerint a 20-50% közötti részarány dominál, és legalább 400 fő élelmiszerfogyasztásában 10 % feletti a biotermékek részaránya. Nagyon fontos jelzés, hogy ez a gondolkodásmód kiterjed a családra és a közvetlen környezetre is. A minta ugyan nem reprezentatív, elemszáma is viszonylag kevés, - de egyáltalán nem volt szinte semmi költsége sem. A várakozáson felüli eredmény mindössze egy megszólításnak, kis odafigyelésnek és egy kérdőív kitöltéséhez szükséges rövid beszélgetésnek köszönhető. Szerintem kiemelt figyelemre érdemes a fogyasztói igények ilyen robbanásszerű növekedése, - különösen a válaszadók több mint felénél, akik eddig még soha nem is fogyasztottak hivatalosan minősített bio/öko/organikus élelmiszereket.

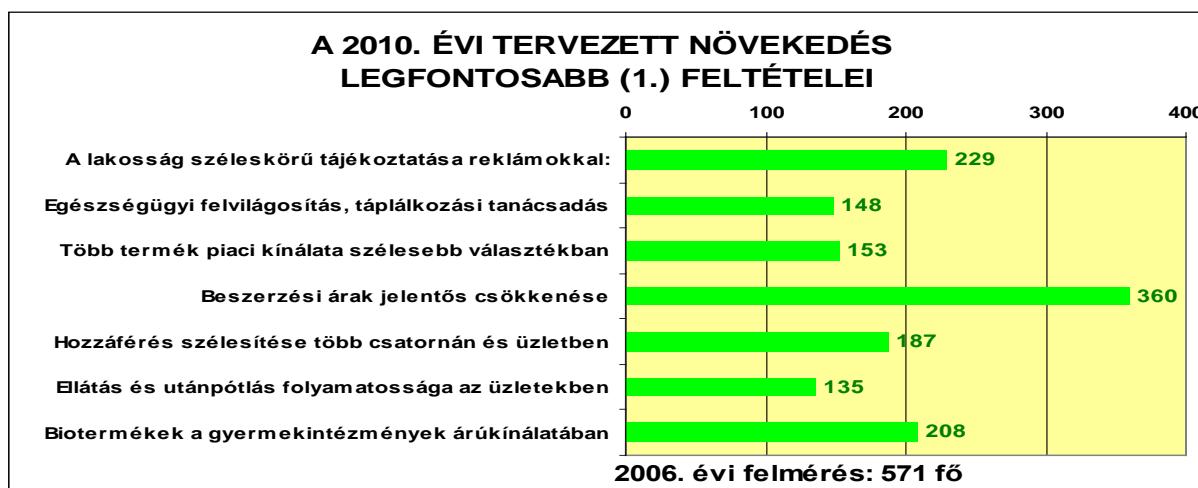

5. ábra A saját biofogyasztás várható részaránya 2010-ig

Forrás: Saját szerkesztés Hofer Mária 2006. évi kérdőíves felmérés alapján

Természetesen mindez csak szándék és a tényleges tettek a jövőben több feltétel teljesülésétől is függenek. A válaszadók szerint 1.) a beszerzési árak jelentős csökkentése, 2.) a lakosság széleskörű tájékoztatása, 3.) a bioélelmiszerek széleskörű elterjedése a gyermekintézmények kínálatában és 4.) a beszerzési lehetőségek szélesítése több elosztási csatornán és minél több üzletben. (6. ábra)

A hazai biofogyasztás piaci vonzerejének növeléséhez szükséges feltételek felülvizsgálatát faktorelemzéssel is elvégezve - a faktorsúlyok alapján - megváltozott a fenti sorrend. Alapvető feltételként 1.) helyre a kínálat, vagyis a beszerzési lehetőségek, a 2.) faktorcsoportba a tájékoztatás fontossága (személyes egészségügyi felvilágosítás, a lakosság jobb és széleskörű tájékoztatása), és csak a 3.) csoportba került az ártényező és a biotermékek széleskörű kínálata iskolákban, gyermekintézményekben, - a 4.) egyéb feltételek előtt.

6. ábra A 2010. évi tervezett növekedés legfontosabb (1) feltételeinek rangsora

Forrás: Saját szerkesztés Hofer Mária 2006. évi kérdőíves felmérés alapján

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A kutatás eredményei a hazai biofogyasztás - jelenlegi rendkívül alacsony szintjéről – a dinamikus növekedés tendenciáját prognosztizálják a közeljövőben. A válaszok viszont – a növekedés alapvető feltételeiként - több hiányosságra és tennivaló szükségességére is rámutattak. Megállapítható, hogy az egészséges életmód valóban fontos tényező az élelmiszerfogyasztásban, de - az „egészséges” jelző inkább csak divatos és verbálisan jellemző, a tényleges tartalma azonban nem mindig tudatosul.

A válaszadók 20 %-a csak most a kérdőívben hallott először a biotermékekről, de a többiek bio-márka ismerete sem túl biztató, - a felsorolt bio-márkanévek kb. fele mindössze 5 névre korlátozódott. Nyilvánvaló a fogalomzavar, amely csak a bio-márkanév feltűnő és egyértelmű jelölésével és tartalmának tudatosításával lenne kiküszöbölhető.

Mivel nem a funkcionális fogyasztás termékeiről van szó, célravezetőbb lenne a minél közvetlenebb kapcsolat és párbeszéd, a személyes példák alapján történő felvilágosítás, érvelés és meggyőzés. Ehhez a nem-klasszikus marketing kommunikáció gazdag eszköztára a legalkalmasabb megoldás. A biogazdálkodással többnyire kis- és középvállalkozások foglalkoznak, - erősen korlátozott pénzügyi forrásokkal, így különösen megfontolandó a marketing költségek nagyságrendje, - ezért célszerűbb a kevésbé költségigényes, de nagyobb találati arányt elérő marketingeszközök alkalmazása. (Pld. a minél szorosabb közönségkapcsolatok kialakítása, és főleg a nyomtatott sajtóban megjelent publikációk a biogazdáról, cégről, tulajdonosról, termékéről/szolgáltatásáról, stb.) A megjelent publikációk - költségkímélő hatása mellett - további előny a figyelemfelkeltő hatás, a reklámoknál lényegesen több információt közölnek és - mivel általában egy ismert személy, névvel ellátott személyes véleményét közlik - hatásuk inkább bizalomerősítő.

Javaslatok: a lakosság széles körének tájékoztatása közérthető stílusban és minél több fórumon. A szakmai folyóiratokat általában nem a tömegek olvassák, ezért – a tudományos színvonal helyett – célravezetőbb a minél egyszerűbb szóhasználat a nagy példányszámú lapokban, rádió és TV műsorokban.

A biogazdálkodás - a mezőgazdaság csúcstechnológiájaként - innovációt jelent (Radics szerk. 2001, 13 oldal), indokolt tehát a biotermékek piaci térhódításához a vállalkozói marketing megkülönböztetett marketing módszereit alkalmazni. A jelenlegi gyakorlatban - a Nyitott Kert Alapítvány és az évenkénti Ökoportyák példáján - látható a magas szintű kreativitás, a személyes ismeretség és a közvetlen kapcsolattartás, a bizalom, a biztonság, az energia- és költségtakarékosság. Országos szinten egyedülálló a Szent István Egyetem Környezet és Tájgazdálkodási Intézete és a Nyitott Kert Alapítvány közös kezdeményezése a termelők és fogyasztók összefogására 1998-ban. (Vadovics, Gulyás, 237-258 oldal). A *közösség által támogatott* mezőgazdaságban a biogazdálkodás elvei érvényesülnek (környezet és egészség védelme), a fogyasztók ismerik a termelőket (bizalom), a termelők ismerik a vásárlóikat (az értékesítés biztonsága), termelés-fogyasztás helyi szinten történik (élelmiszer-kilométerek csökkenése, energiatakarékosság, költségcsökkenés, környezetvédelem), és a természeti, éghajlati károk közös viselésével kisebb a kockázat is.

További javaslataim az oktatás és a társadalmi marketing területére vezetnek, mivel mindkettőnek kiemelt szerepe van - az egészségügyi prevenció érdekében végzett - széleskörű tájékoztatásban. A lakossági szemléletváltozásban kulcsfontosságú szerepe van – a család, kortársak, stb. mellett - a kultúra közvetítőinek, az oktatási- és a tudásközpontoknak, - a termelők számára szakmai ismeretek, továbbképzések, tapasztalatok átadásával, a fogyasztói magatartásminták közvetítésével pedig elsősorban a tanuló ifjúság, - mint a legfontosabb véleményformáló referenciacsoport – részére. A tájékoztatásban célszerű tudatosítani azt is, hogy a biogazdálkodás környezetbarát technológia, amely természeti környezetünk védelmét és a fenntartható fejlődés feltételeit is biztosítja a jövő generációk számára.

A szemléletfejlesztés, az egészséges táplálkozás és az egészségügyi prevenció szempontjából egyaránt kedvező lehetőség a nagyfogyasztók és közintézmények - különösen az iskolák, gyermekintézmények és egészségügyi intézmények - minél nagyobb arányának ellátása bioélelmiszerekkel, - beszállítói kapcsolatok kiépítésével.

Mivel a hazai lakosság egészségi állapota évtizedek óta romlik, - egészségtelen élelmiszerfogyasztásának következményeként – feltétlenül szükséges lenne a táplálkozási szokások megváltoztatása, - méghozzá önkéntes alapon! A változtatás viszont – pld. a magasabb ár miatt – szemben áll saját érdekeivel is és a hagyományos élelmiszertermelés és kereskedelem profitérdekeivel is. Kényelmesebb a hagyományos élelmiszerek fogyasztása, és

ezzel szemben a változtatás eredménye csak hosszabb távon lenne várható. Az a kérdés, hogy a fogyasztók rövid távú igényeinek magas szintű kielégítése vajon szolgálja-e a társadalom hosszú távú érdekeit is? - a rövid és hosszú távú érdekek ütközésének tipikus esete, amely - Philip Kotler szerint - a *társadalomközpontú „social marketing”* feladatkörébe tartozik, - és főként az egészségügy, a biztonság, a környezetvédelem, a közösségi aktivitás területén alkalmazzák. (Kotler, 1998)

5. IRODALOM

- 1) Berács József, Lehota József, Piskóti István, Rekettye Gábor (szerk.): *Marketingelmélet a gyakorlatban*, Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, 2004
- 2) Darvas Béla c. egyetemi docens (Rádióinterjú MR1 Kossuth Rádió 2008. április 5. 22.30)
- 3) Dési Illés (szerk.): *Környezetegészségtan* (Második, átdolgozott kiadás) Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2002
- 4) Dési Illés (szerk.): *Környezet-egészségtan* (Átdolgozott, bővített kiadás) Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2003. Szeged
- 5) Dinya László, Farkas Ferenc, Hetesi Erzsébet, Veres Zoltán (2004): *Nonbusiness marketing és menedzsment* Budapest: KJK –KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft
- 6) Ember István (szerk.): *Környezet-egészségtan* Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2006
- 7) Gerken, Gerd (1993): *A 2000. év trendjei. Az üzleti világ az információs társadalomban* Budapest: Akadémiai Kiadó
- 8) Hofer Mária (2009): *A bioélelmiszerek fogyasztásának tendenciája Magyarországon* Széchenyi István Egyetem, Győr: PhD értekezés
- 9) Józsa László – Hofer Mária - Varsányi Judit (2007): *Zöldmarketing az élelmiszeripar szolgálatában Marketing & Menedzsment* (24-33. oldal), XLI. évfolyam 6. szám
- 10) Józsa László – Piskóti István – Rekettye Gábor – Veres Zoltán (2005): *Döntésorientált marketing* Budapest: KJK-KERSZÖV Jog és Üzleti Kiadó Kft
- 11) Kotler, Philip – Keller, Kevin Lane (2006) *Marketingmenedzsment* Budapest: Akadémiai Kiadó
- 12) Kotler, Philip (2000): *Kotler a marketingről. Jönni, látni, győzni – a piacon* Budapest: Park Kiadó
- 13) Kotler, Philip (1998): *Marketing menedzsment* Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- 14) Laczó Ferenc (szerk.) *Kémiai és genetikai biztonság a mezőgazdaságban* Környezettudományi Központ, Budapest, 2004
- 15) Lehota József (2001): *Élelmiszer-gazdasági marketing* Budapest: Műszaki Könyvkiadó
- 16) Papp Ilona (szerk.): *Szolgáltatások a harmadik évezredben* Budapest: Aula, 2003
- 17) Popcorn, Faith – Marigold, Lys (1992): „A Popcorn jelentés (The Popcorn Report)” New York: Harper Business, in: Kotler, Philip (2000): *Kotler a marketingről. Jönni, látni, győzni – a piacon*. Budapest: Park Kiadó
- 18) Radics László (2002): *Ökológiai gazdálkodás II.* Budapest: Szaktudás Kiadóház
- 19) Radics László Dr. (szerk. 2001.): *Ökológiai gazdálkodás* Budapest: Dinasztia Kiadó Budapest, 2001
- 20) Rekettye Gábor (2007): *Kisvállalati marketing* Akadémiai Kiadó Zrt, Budapest
- 21) Szakály Zoltán – Berke Szilárd: A táplálkozás, a minőség és a marketing kapcsolata élelmiszereknél in: Berács, József - Lehota, József - Piskóti, István - Rekettye, Gábor (szerk.): *Marketingelmélet a gyakorlatban* Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, 2004
- 22) Töröcsik Mária – Varsányi Judit (1998): *Termékstratégia emocionális és racionális közelítésben* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó

- 23) Törőcsik Mária (2003): *Fogyasztói magatartás trendek* Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft
- 24) Vadovics Edina - Gulyás Emese (szerk.) „*Fenntartható Fogyasztás Magyarországon 2007.*” c. Tudományos Konferencia 2007. december 17. konferenciakötete, Budapest: Corvinus Egyetem

INTERNETES FORRÁSOK

- 25) Biokultúra - Sárközy Péter Alapítvány: *Jövőkép 2004-2010 között*
<http://www.budapesti-agrarkamara.hu/biokultura./index.asp?page=jovokep> 2006-03-31
- 26) Czauner Péter Népszabadság 2006. szeptember 15.
- 27) Datamonitor Europe (2008): *Organic Food in Europe* – A jelentésben Europa = Németország, Olaszország, Egyesült Királyság, Franciaország, és Spanyolország piaci forgalma-Publication date: January 2008 London, UK www.datamonitor.com 2008-07-07
- 28) Domonkos Andrea dietetikus domonkosa@okk.antsz.hu Országos Élelmiszer-biztonsági és Táplálkozás tudományi Intézet (OÉTI) Dietetikai Főosztály <http://209.85.135.132/search?q=cache:d0NMzOrW2ZgJ:www.uj-dieta.hu/index.php%3Fcontent%3D259+bio%C3%A9lelmiszer+fogyaszt%C3%A1s&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>
- 29) *European Commission launches new promotional campaign for organic food and farming* (July 26, 2008) FiBL Research Institute of Organic Agriculture <http://www.organic-europe.net/default.asp> 2008-08-08
- 30) Fürediné Kovács Annamária: *A fenntartható táplálkozás terjedését segítő és nehezítő tényezők - az ökoélelmiszerek példáján keresztül* <http://209.85.135.132/search?q=cache:RacfOs6LEeYJ:marketing.mcp.hu/userfiles/File/Furedine.pdf+bio%C3%A9lelmiszerek+forgalma&cd=29&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (2010-03-03)
- 31) *High interest in organic farming among European pupils and students* (July 24, 2008) FiBL Research Institute of Organic Agriculture <http://www.organic-europe.net/default.asp> 2008-08-08 http://www.soel.de/oekolandbau/weltweit_infos.html 2005-06-20
- 32) <http://www.ferfigeszsegor.hu/?katid=34&id=314>
- 33) Kovács, Annamária - Frühwald, Ferenc (2005): *Organic Farming in Hungary 2005.* http://www.organic-europe.net/country_reports/hungary/default.asp 2008-07-23
- 34) KSH: *Az egy főre jutó kiadások főbb csoportok szerint (2000-)*
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab12_02_04i.html
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab12_02_05i.html
- 35) KSH (2008): *Magyarország számokban 2007.* <http://www.ksh.hu/>
- 36) *New Action Plan for Organic Food and Farming in Austria* (April 28, 2008) FiBL Research Institute of Organic Agriculture, Frick, <http://www.organic-europe.net/default.asp> 2008-08-08
- 37) Roszik Péter Dr. és szerzőtársai (2008): *Jelentés a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft 2007. éves tevékenységéről* <http://biokontroll.hu/evesjelentes.php> (2008. 03.31.)
- 38) STADAT-1.1.2. *Halálozások a gyakoribb halálokok szerint*
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/tab11_01_02.html
- 39) Solti Gábor: *Ökogazdálkodás a világban és Magyarországon in: Az Európai Unió agrárgazdasága 14. évf. 2009./1-2. szám BioFach 2009 sajtóközlemény* (2008) http://www.soel.de/fachthemen/downloads/s_74_10.pdf 2010-03-11
- 40) *Születéskor várható átlagos élettartam – férfiak – nők – 2000-től*
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab17_01_05i.html 2008.08.05
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab17_01_06i.html 2008.08.05